

Μακεδονικά

Vol 3 (1956)

Αρχιερατική επιστολή και αι προς Σέρβους σχέσεις της ελληνικής εκκλησίας

Α. Δ. Κεραμόπουλος

doi: [10.12681/makedonika.1094](https://doi.org/10.12681/makedonika.1094)

Copyright © 2015, Α. Δ. Κεραμόπουλος

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

Κεραμόπουλος Α. Δ. (1956). Αρχιερατική επιστολή και αι προς Σέρβους σχέσεις της ελληνικής εκκλησίας. *Μακεδονικά*, 3, 8–26. <https://doi.org/10.12681/makedonika.1094>

ΑΡΧΙΕΡΑΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΙ ΑΙ ΠΡΟΣ ΣΕΡΒΟΥΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Εἰς τὴν πατρίδα μου Βλάστην (τὸ Μπλάτσι) τῆς Δυτικῆς Μακεδονίας διεσώθη τὸ οἰκογενειακὸν ἀρχεῖον μιᾶς παλαιᾶς οἰκογενείας, τοῦ Γραμματικοῦ. Εὐρίσκεται τὴν ὄρα ἐν Θεσσαλονίκῃ εἰς τὴν κατοχὴν δύο ἀδελφῶν, τοῦ Γεωργίου καὶ τοῦ Ἀλεξάνδρου, κληρονόμων Γραμματικοῦ. Πατὴρ των εἶναι ὁ Δημήτριος Γραμματικός, σχολάρχης, σπουδάσας ἱκανὰ ἔτη εἰς τὸ Ἐθνικὸν Πανεπιστήμιον ὡς ὑπέτροφος τοῦ κληροδοτήματος τοῦ ἐπίσης Βλατωϊώτου, ἀοιδίμου βαρῶνου Κωνσταντίνου Βελίου ἢ Μπέλιου.¹

* * *

Ὁ Κωνσταντῖνος Βέλιος «ἰδὼν τὸ φῶς τοῦ ἡλίου τὸ πρῶτον» ἐν Βλάστη, «τόπῳ τῆς γεννήσεώς του»,² ἐξενιτεύθη εἰς Ρουμανίαν, ὅπου ἀπεδήμει ὁ πατὴρ του καὶ εἶχον ἀναδειχθῆ ἀδελφοὶ του. Ἐπειτα φαίνεται ὅτι ἐσπούδασε καὶ εἰς Πανεπιστήμιον, ἀν κρίνωμεν ἐκ τοῦ εἴδους τῶν βιβλίων τῆς βιβλιοθήκης του.

Φίλος ὢν τοῦ Πρίγκηπος Μιχαήλ Σούτσου, τοῦ δωρήσαντος αὐτῷ «δύο μικροὺς ὀθωμανικοὺς ναργιλέδες» καὶ εὐνοήσαντος τὸ ἐν Μολδοβλαχίᾳ κίνημα τοῦ Ἀλεξάνδρου Ὑψηλάντου τῷ 1821,³ ὤρισθη ὑπ' αὐτοῦ ὡς ἀντιπρόσωπος του εἰς Βιέννην, ἐνθα ἀνηγορεύθη βαρῶνος, ἐπειδὴ ἀνήκεν εἰς ἐπιφανῆ οἰκογένειαν, ἔχων ἐν Βλαχίᾳ ἀδελφὸν τὸν Στέφανον Μπέλιον, ἐπίσης βαρῶνον καὶ

---

¹ Ὅρα «Πρακτικὰ τοῦ εὐγενεστάτου βαρῶνου κ. Κωνσταντίνου Α. Μπέλιου, Μακεδόνας, συλλεγέντα ὑπὸ τῶν ἀγαθῶν Α. καὶ Ν. Ἀργυριαδῶν τῶν ἐκ Σιατίστης τῆς Μακεδονίας. Ἐν Βιέννῃ τῆς Ἀουστρίας, ἐκ τῆς τυπογραφίας Ἀντωνίου Μπέγκο, πρῶην Αὐκούλου 1838». Τὸ βιβλίον εἶναι σπανιώτατον, ἀλλ' ὑπάρχει ἐν τῇ Ἐθνικῇ βιβλιοθήκῃ Ἀθηνῶν (Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (=ΠΑΕ) 1924, σ. 42) εἰς δύο ἀντίτυπα καὶ ἄλλα δύο ἐν τῇ τῆς Βουλῆς. Καὶ ἐν τῷ γραφεῖσιν δὲ τῆς ἐπιτροπείας τοῦ Βελιέου κληροδοτήματος τὸ εἶδον πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἐν Ἀθήναις, ὅτε πρόεδρος τῆς ἐπιτροπῆς ἦτο ὁ ἀξιόμηστος καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἰωάννης Πανταζίδης, καταγόμενος ἐκ Κρουσόδου τῆς Μακεδονίας, ἐγὼ δὲ, φοιτητὴς καὶ ὑπότροφος τοῦ κληροδοτήματος ὢν, ἐξετέλουν καὶ χρῆθι γραμματέως τοῦ κληροδοτήματος (1888 - 1893).

² Μητρῶον τῶν κληροδοτημάτων, τόμ. Α', 1930, σ. 1119.

³ Ὅρα Μητρῶον κληροδ. Α', 1112. ΠΑΕ ἔ.ἄ. σ. 49 σημ. 1.

μέγαν λογοθέτην, ἦτοι δικαστήν ἐν Βλαχία, καὶ διότι ὁ ἴδιος εἶχε πεφημισμένας ἀρετὰς φιλανθρώπου, πλουτήσαντος ἐν Βιέννῃ διὰ τοῦ ἐμπορίου.¹

Τὴν διβλιοθήκην του ἐδῶρθη ζῶν καὶ ἐν Ἀθήναις διατρίβων τῷ 1837 εἰς τὴν Μακεδονίαν «τὴν ἀγαπητὴν μοι πατρίδα».² Ἄλλ' ἐπειδὴ ἡ Μακεδονία ἐτουρκοκρατεῖτο τῷ 1837, ἔτει τοῦ θανάτου του, ἐνεπίστευσεν αὐτὴν εἰς τὴν παρὰ τὴν Ἀταλάντην ἀποικίαν τῶν προσφύγων τῆς ἐπαναστάσεως Μακεδόνων πολεμιστῶν, τὴν Νέαν Πέλλαν, καὶ ὤρισεν σταθμὸν προσωρινὸν πρὸς φύλαξιν τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην Ἀθηνῶν, ὅπου ὁμοῦ εὐρίσκονται ἀκόμη τὰ διβλία, πλὴν ὧν ἐσκόρπισεν ἡ Ἐθνικὴ διβλιοθήκη εἰς ἐπαρχιακὰς διβλιοθήκας τῆς Παλαιᾶς Ἑλλάδος, ὡς προερχόμενα κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῶν τεθεῖσαν σφραγιδα «ἐκ τῶν πολλαπλῶν» ἰδικῶν της! Ἐγὼ εἶδον διβλία τοῦ Βελίου ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ τοῦ Γαγτζεῖου Γυμνασίου Ἀμφίσσης (τῷ 1899), φέροντα τὴν σφραγιδα τῆς Ἐθνικῆς διβλιοθήκης, καὶ ἄλλην λέγουσαν, ὡς ἐνθυμοῦμαι, «δαρῶνου Κωνσταντίνου Μπέλιου δωρεὰ τῇ Μακεδονίᾳ»,³ καὶ τρίτην, τῆς Ἐθνικῆς διβλιοθήκης ταύτην, λέγουσαν «ἐκ τῶν πολλαπλῶν». Τὰ διβλία ταῦτα πάντα ἀνήκουσιν εἰς τὴν Μακεδονίαν καὶ πρέπει νὰ μετενεχθῶσιν εἰς τὴν Δημοτικὴν διβλιοθήκην Θεσσαλονίκης ἢ εἰς τὴν τοῦ ἐκεῖ Πανεπιστημίου. Ὡστε πρέπει τοῦτο μὲν νὰ τ' ἀπαιτήσῃ, ἢ δ' Ἐθνικὴ διβλιοθήκη νὰ τὰ παραδώσῃ.⁴ Ἐγὼ πολυπραγμονῶ περὶ αὐτῶν, διότι εἶμαι «θετὸς υἱὸς τοῦ Κωνσταντίνου Βελίου», ὡς σπουδάσας ἐν Ἀθήναις καὶ ἐν Εὐρώπῃ ἐκ τοῦ κληροδοτήματός του.⁵

Ἀνάλογον ἀμέλειαν πρὸς τὴν μνήμην καὶ τὴν θέλησιν τοῦ ἀοιδίμου εὐεργετικοῦ ἀνδρὸς συνήντησα πρὸ ἐτῶν ἐν τῷ λεγομένῳ Δημοτικῷ ἢ Πολιτικῷ νοσοκομείῳ Ἀθηνῶν «ἡ Ἑλπίς»: Εἰς τὸ γραφεῖον, ὅπερ ἀνοίγεται δεξιὰ ἄμα τῇ κεντρικῇ εἰσόδῳ τοῦ κυρίου οἰκοδομήματος τοῦ νοσοκομείου τούτου, εἶναι ἀνηρτημένη ἡ εἰκὼν τοῦ Κωνσταντίνου Βελίου. Εἰσελθὼν ἐγὼ εἰς τὸ γραφεῖον τοῦτο ἠρώτησα τὸν ἐκεῖ ἐργαζόμενον ὑπάλληλον ἢ ἱατρὸν, τίς εἶναι ὁ εἰκονιζόμενος; Μοι ἀπήντησεν, ὅτι εἶναι «κάποιος ἄλλοτε πρόξενος ἐν Μασσαλίᾳ». Τόση προσοχὴ ἐδίδοτο ἢ δίδεται εἰς τὴν μνήμην τοῦ εὐεργέτου τούτου τοῦ νοσοκομείου! Καὶ ὁμοῦ ὁ Α. Χατζῆς⁶ γράφει ὅτι: «τὸ νοσοκομεῖον τοῦτο κατὰ μέγα μέρος ὀφείλει τὸν πλοῦτον αὐτοῦ εἰς μεγάλην δωρεὰν τοῦ Κ. Μπέλιου».⁷ Ἀράγε γίνεται μνημόσυνόν τι εἰς ὄνομά του, ἀφ' οὗ τὸ ὄνομα τοῦτο ἀγνοεῖται ὑπὸ τῶν τρεφομένων ἐν τῷ Ἰδρύματι;

Ἄλλη ἀμέλεια πρὸς μνήμην τοῦ εὐεργετικοῦ ἀνδρὸς εἶναι ἡ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας. Ταύτην ἱδρυσεν αὐτὸς ὁ Μπέλιος, ἀλλ' ἦτο ἀγνω-

¹ Ὅρα κυρίως Ἀ ν τ ω ν . Χ α τ ζ ῆ ν , ΠΑΕ ἔ.ἔ. σ. 35 - 51.

² Μητρῶον κληροδ. Α', σ. 40, 1095 ἔξ. 1117 ἔ., 1119.

³ Πρβλ. Μητρῶον κλ. σ. 1118. ⁴ Βλ. καὶ Μακεδονικά Α', 1940, σ. 616.

⁵ Μητρῶον σ. 1104. ⁶ ΠΑΕ 1929, σ. 47.

⁷ Πρβλ. Ἀργυριάδας σ. 2 ἔξ. Μητρῶον σ. 1102.

στον τοῦτο μέχρι τοῦ ἔτους 1929, ὅτε ὁ καθηγητὴς Ἀντώνιος Χατζῆς ἐδημοσίευσεν αὐτὸ ἐν λεπτομερείαις εἰς τὰ Πρακτικὰ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας τοῦ ἔτους ἐκείνου σελ. 35 καὶ ἐξ. Ἡ ἀνακάλυψις ἐγένετο εὐγνωμόνως δεκτὴ, τὸ Συμβούλιον τῆς Ἑταιρείας ἀπεφάσισε νὰ ἀναρτήσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ ἀοιδίου ἰδρυτοῦ ἐν τῇ αἰθούσῃ τῶν συνεδριῶν του. Ἐγένετο λοιπὸν ἀντίγραφον ἐκ τῆς ἐν τῷ Δημοτικῷ νοσοκομείῳ «ἡ Ἐλπίς» εἰκόνας καὶ ἀνηρτήθη ἀληθῶς ἐν τῇ εἰρημένῃ αἰθούσῃ. Τότε συνετάσσετο τὸ λεύκωμα τῆς ἑκατονταετηρίδος τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1837 - 1937 καὶ ποιεῖται μνεῖαν τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἰδρύσεως τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, δημοσιεύει δὲ καὶ τὴν εἰκόνα του. Ἀλλὰ τῶρα (Νοέμβριος 1952) ἡ εἰκὼν καθηρέθη ἐκ τῆς αἰθούσης, ἄγνωστον πότε καὶ ὑπὸ τίνος. Οὐτε ἐνετοιχίσθη ἀναμνηστικὴ πλάξ, καθὼς προέτεινεν ὁ σύμβουλος Ἀντ. Χατζῆς,¹ ὥστε οὐδὲν σημεῖον μνηνεῖ τὸν ἰδρυτὴν τῆς ἀκμαζούσης καὶ εὐεργετικῶς δρώσης καὶ τὰ μουσεῖα τῆς Ἑλλάδος διὰ τῶν ἀνασκαφῶν τῆς πληρωσάσης ἑταιρείας εἰς τὸ μέγαρον αὐτῆς. (Ταῦτα ἐγράφοντο, πρὶν κατεδαφισθῆ τὸ οἰκοδόμημα τῆς Ἑταιρείας, ἵνα ἀνοικοδομηθῆ καλύτερον καὶ μεγαλύτερον. Εἶναι λοιπὸν εὐκαιρία νὰ ἀναγραφῆ ἀνεξίτηλος ἡ ἀλήθεια καὶ νὰ ἀποσεισώμεν τὴν βαρύνουσαν ἡμᾶς κατηγορίαν ἐπὶ ἀγνωμοσύνη).

* *

Πάππος τοῦ Δημητρίου Γραμματικοῦ ἦτο ὁ «Δημήτριος Χατζῆ Κώστα Μπλατσιώτης, γραμματικός ποτε εἰς τὸν Μουχτάρ πασᾶν», ὁ δανεισθεὶς τῷ 1805 (Ἀπρίλ.) γρόσια 500 παρὰ τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ.² Ἐν Βλάστῃ σήμερον ἀκόμη ὁ «γραμματικός» Δ. Χατζηκωσταντῆς νομίζεται γραμματικός τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, ἣν γνώμην δέχεται καὶ ὁ Α. Σιγάλας ἐν Μακεδονικοῖς Α' 1940, σ. 603.³ Ὁ Ι. Κ. Βασδραβέλλης ἀποδίδει εἰς αὐτὸν καὶ στιχοῦργημά τι, περιγράφον ἐπιδρομὴν τινὰ τῶν Ἀλβανῶν κατὰ τῆς Βλάστῃς,⁴ γενομένην τῇ 24ῃ Μαΐου 1826.

Ἄλλ' εἶναι ἀμφίβολον, ἂν ὁ Δημ. Γραμματικὸς ἔζη τῷ 1826. Διότι ὁ σχολάρχης ἐλέγετο Δημήτριος καὶ θὰ ἦτο ἕγγονος τοῦ Γραμματικοῦ, «παππῶν ἔχων τοῦνομα», ἢ μικρὸς ἀνεψιός, ἦτοι υἱὸς ἀδελφοῦ τίνος τοῦ πάππου. Ἄλλως μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τοῦ πάππου πρέπει νὰ παρεμβλήθῃ ὁ πατὴρ τοῦ σχολάρχου, ὅστις θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ συντάξῃ τὸ ποίημα τῷ 1826, ἂν εἶδει πάντως ὁ συντάκτης νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸ γένος τοῦ Γραμματικοῦ.

Ὁ Δημήτριος Χατζηκωσταντῆς τῷ 1805, ὅτε ἐδανείσθη παρὰ τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ, δὲν ἦτο πλέον γραμματικὸς τοῦ Μουχτάρ πασᾶ· διότι

¹ Ἐ. ἀ. σ. 47. ² Ἡπειρωτ. Χρονικὰ 1937, τόμ. 12 σελ. 155 καὶ 1938, τόμ. 13 σελ. 37. ³ Πρὸλ. καὶ Α. Σιγάλα, Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας, 1939, σ. 139, 144, 147 κ. ἀ. ⁴ Διογραφία τόμ. 12, 1940, σ. 424.

τὸ κείμενον τοῦ καταστίχου λέγει : «γραμματικός ποτε εἰς τὸν Μουχτάρ πασᾶν». Ἐκεῖ εἰς τὴν οἰκογένειαν αὐτοῦ ἐν Βλάστη ἔμεινε σχεδιδίον τι κατὰ φεως τοῦ φρουρίου τῶν Ἰωαννίνων, ἀποδιδόμενον ὑπὸ τῆς οἰκογενείας εἰς τὸν Δημήτριον Χατζηκωνσταντῖνον, ἐκτελεσθὲν δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐκεῖ ὑπάρχει ἐνδειξεις, ὅτι τὸ σχεδιδιον ἐγένε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλῆ πασᾶ. Ἐν τῷ κέντρῳ δηλαδὴ τοῦ σχεδίου σημειοῦται : «παντιέρα τὸν καιρὸν τοῦ πασᾶ», ἕηλ. ἐκεῖ ἦτο ἡ θέσις τῆς σημάδας εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πασᾶ, ἦτοι ὅτε ἐξῆ καὶ ἤκμαζεν ὁ πασᾶς. Ὅστε, ὅτε ἐγένε τὸ σχεδιδιον τοῦ φρουρίου, δὲν ἐξῆ πλέον ὁ πασᾶς, ἀλλ' ἐξῆ ὁ συντάξας αὐτό· ἦτοι τὸ σχεδιδιον εἶναι νεώτερον τῆς 5ης Φεβρουαρίου 1820, καθ' ἣν ἐθανατώθη ὁ Ἀλῆ πασᾶς. Κατ' ἀκολουθίαν δὲ τὸ σχεδιδιον δὲν συνετάχθη ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Χατζηκωνσταντῆ, ἐὰν οὗτος δὲν ἐξῆ μετὰ τὸ 1820. Ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ Κώστα Γραμματικοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ γνωρίζομεν, ὅτι ἀπέθανε θανατωθεὶς τῷ 1837.¹ Περὶ τοῦ Δημ. Χατζηκωνσταντῆ δὲν ἔχομεν σχετικὴν εἰδησιν.

* *

Ἐπανερχόμενος εἰς τὸ θέμα, λέγω, ὅτι εἰς τὸ ἀρχεῖον τοῦ Γραμματικοῦ τῆς Βλάστης ὑπάρχει καὶ ἐπιστολὴ τοῦ μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης πρὸς τὸν μητροπολίτην Βελιγραδίου Πέτρον ἀπὸ 18ης Σεπτεμβρίου 1837 διὰ τὴν ἐξῆς ὑπόθεσιν :

Ἐκ Βλάστης εἶχεν ἀποδημήσει εἰς Βελιγράδιον ὁ Μιχαὴλ Τέγου (=Στεργίου) Μπόντης, ὅστις εἶχε σύζυγον τὴν Ἑλένην, θυγατέρα τοῦ Δημητρίου Χατζηκωνσταντῆ. Ὁ Μπόντης οὗτος ἀπέθανεν ἐν Βελιγραδίῳ καταλιπὼν «κατάστασιν» τινα εἰς μίαν ἐπιτροπὴν συμπολιτῶν του τριμελῆ, ἐκ τῆς καταστάσεως δὲ ταύτης ἡ Ἑλένη ἐπίστευεν, ὅτι μέρος θὰ ὠρίζετο δι' αὐτήν. Μετὰ πέντε ἔτη ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Μιχαὴλ πρόκειται νὰ ταξειδεύσῃ ἢ θὰ ταξειδεύσῃ ἐπιτήδες ἐκ Βλάστης εἰς Βελιγράδιον ὁ ἀδελφὸς τῆς Ἑλένης Γεώργιος. Ἐκρίθη λοιπὸν καλόν, πιθανῶς κατὰ τὴν θερινὴν τοῦ μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης ἐπίσκεψιν εἰς Βλάστην, νὰ γράψῃ οὗτος πρὸς τὸν μητροπολίτην Βελιγραδίου Πέτρον καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν βοήθειαν αὐτοῦ, ὥστε νὰ εὔρῃ τὴν περιουσίαν τοῦ μακαρίτου καὶ νὰ τὴν στείλῃ εἰς «γροῦππον» πρὸς τὸν μητροπολίτην Σιατίστης, ἵνα οὗτος παραδώσῃ αὐτὴν ὅπου ἀνῆκε. Ἡ ἐπιστολὴ ἔχει ὡς ἐξῆς :

Τὴν ὑμετέραν Θεοπροβλήτων Πανιερότητα ἀδελφικῶς ἐν Κυρίῳ κατασπαζόμενος ἡδίστα προσαγορεύω!

Ἐδέχθην ἀσμένως τὴν ἀπὸ τὰς 9 : παρελθόντος χρόνου καὶ μηνὸς Δεκεμβρίου ἀδελφικὴν μοι ἐπιστολὴν της, τὴν εἰς τὴν Σλαβωνικὴν διάλεκτον γεγραμμένην, πλὴν τὴν ἐννοιάν της δὲν ἐκατάλαβα, καθότι εἰς τὰ ἐδῶ δὲν

¹ Ὁρα Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ τόμ. 4 σ. 216, σημ. 1 καὶ τόμ. 13, 1938, σελ. 17.

ἔχει κανεὶς ἰδέαν τῆς διαλέκτου ταύτης. Ἦδη εἶμαι κατὰ πρῶτον νὰ ἐρωτήσω διὰ τὸ αἴσιον τῆς ἀδελφικῆς μοι ὑγείας τῆς, ἐπομένως νὰ την βαρύνω καὶ ἐκ δευτέρου μὲ τὴν ἀκόλουθον ὑπόθεσιν.

Ἡ Ἑλένη θυγάτηρ Δημητρίου Χατζῆ Κωνσταντίνου καὶ γυνὴ τοῦ μακαρίτου Μιχαὴλ Τέγου Μπόντη ἐκ κωμοπόλεως Βλάτζης τῆς παροικίας μου, παρέστη σήμερον εἰς ἡμᾶς παραπονουμένη, ὅτι ὁ ρηθὲς ἀνὴρ αὐτῆς Τέγος, πρὸ χρόνων πέντε ἀποθανὼν εἰς Βελιγράδι ἄφησε καὶ μίαν κατάστασιν χρηματικὴν, εἰς τὴν ἐπιτροπὴν τῶν αὐτοῦσε διεμπορευομένων κυρίων Νικολάου Γερμάνη, Δημητρίου Καπέτη καὶ Πάντου Νικολάου, καὶ ἐπὶ τῇ καταστάσει του ταύτη κατεστρώθη (ὡς ἄδεται) καὶ διαθήκη κατὰ τὸ ἔθος. Ἐπληροφόρησαν ἱκανοὶ τὴν γυναῖκά του, ὅτι ἄφησε καὶ εἰς αὐτὴν μέρος τῆς καταστάσεώς του. Διὸ ἐκ μέρους τῆς Ἑλένης ἔρχεται εἰς τὰ αὐτοῦ ὁ αὐτάδελφός της Γεώργιος Δημητρίου, ὅστις θέλει παρῶνταισθῆ εἰς τὴν πανιερότητά της ἐκφραζόμενος περὶ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως. Παρακαλῶ λοιπὸν τὸν ἅγιον ἀδελφόν, ἅμα ὁποῦ παρῶνταισθῆ ὁ διαλιφθεὶς Γεώργιος, νὰ κραχθῶσιν εἰς τὴν θεόσωστον Μητρόπολιν τῆς οἱ τρεῖς ἐπίτροποι τοῦ μακαρίτου Μιχαὴλ, νὰ ἐμφανίσωσι τὴν διαθήκην, καὶ ὅσα διέταξε τῇ ἀτέκνῳ γυναικὶ του, ἅς τα λάβῃ ἢ Πανιερότης της καὶ ἅς μοὶ τα στείλῃ ἀσφαλῶς εἰς γροῦπον, διὰ νὰ τὰ ἐγχειρίσω εἰς τὸ ἀνήκον μέρος. Ὅχι πάλιν καὶ δὲν ἔγινε διαθήκη, ἢ ἔγινε καὶ τῇ γυναικὶ δὲν ἄφησε τί, ἅς λάβῃ τὴν καλοσύνην καὶ ἅς ἐρευνήσῃ τὴν κατάστασιν τοῦ ἀποθανόντος, καὶ κατὰ τοὺς θείους καὶ ἱεροὺς νόμους δικαίως πρέπει νὰ σύρῃ τὴν ἀνήκουσαν τῇ γυναικὶ ἀνδρικὴν μοῖραν καὶ νὰ μάς τὴν ἐμβάσῃ κατὰ θέλησιν τῆς γυναικὸς βεβαιωμένην ὀπισθεν διὰ τῆς ὑπογραφῆς της. Πολλὰ θέλει (=θέλετε) με ὑποχρεώσῃ διὰ τὴν καλὴν ἔκβασιν τῆς ὑποθέσεως ταύτης. Ἡ γυνή, νέα οὖσα καὶ ἄτεκνος, ἐφύλαξε ἤδη πέντε χρόνους χηρεύουσα, κάθε ἀνήκουσαν τιμὴν τῷ ἀνδρὶ της, διὸ καὶ δικαίως πρέπει νὰ λάβῃ ὅσα οἱ ἱεροὶ νόμοι διορίζουσι δίκαια.

Ἄς προστάξῃ καὶ ἐμὲ εἰς κάθε συμπεσοῦσαν ὑπόθεσιν καὶ μὲ εὐρίσκει προθυμώτατον εἰς τὸ κατὰ δύναμιν ἐκτέλεσίν της. Ἄς μοι σημειοῖ δὲ ἐν εὐκαιρίᾳ τὰ τῆς ἐφετιῆς μοι ὑγείας της καὶ μένω τῆς περιποθῆτου μου Πανιερότητός της:

τῇ 18 7βρίου 1837: Σιατίστη
προθύμος ἐν Χριστῷ ἀδελφός

(ὑπογραφή) ὁ Σιοανίου Λεόντιος
(σφραγίς)

» Πούλιος πρωτοπαπᾶς Ἰωάννου
μαρτυρῶ

» κόστας δίμου μαρτυρο

» Δημήτριος Χαριζάνου μαρτυρῶ

» λόγας Ἀδάμο μαρτυρῶ

Ἑλένη θυγατέρα Δημητρίου καὶ γυνὴ
τοῦ μακαρίτου Μιχαὴλ προσκυνῶ

» Γεώργιος Διμ. Ζήση μαρτυρῶ

» Νικόλαος Οἰκονόμου μαρτυρῶ

» Γεώργιος Μάρκου μάρτυς

Ἐπὶ μέρους παρατηροῦμεν τὰ ἑξῆς :

1) Βεβαιοῦται ἡ ἐν Βελιγραδίῳ ὑπαρξίς τριμελοῦς ἐπιτροπῆς ἐμπόρων ἀορίστου χαρακτῆρος, ἀλλ' ὑπηρεχομένης εἰς τὴν κληρονομίαν τοῦ ἀποθανόντος καὶ ἀρμοδίας νὰ κανονίσῃ δικαίως τὰ κατ' αὐτήν. Τὰ πρόσωπα, τὰ ἀποτελοῦντα αὐτήν, κατάγονται ἐκ Βλάστης, εἶναι Βλατσιῶται, αἱ δὲ οἰκογένειαι αὐτῶν δὲν σφίζονται μὲν τώρα, ἀλλ' ἡ ἀνάμνησις των ἠκούετο ζωηρὰ ἐπὶ τῶν παλαιότερων ἡμερῶν μου, πλὴν τῆς τοῦ Πάντου Νικολάου. Ἡ οἰκογένεια Γερμάνη μάλιστα εἶχεν ἐκπέμψει κλάδον καὶ εἰς Βλαχίαν. Ὅτε δ' ἐγὼ ἐσπούδαζον εἰς τὸ ἡμιγυμνάσιον Βλάστης, ὁ Μενέλαος Γερμάνης ἐν Βουκουρεστίῳ ἦτο πληρεξούσιος τῆς Κοινότητος Βλάστης διὰ τὴν διεκδικήσιν καὶ παραλαβὴν τοῦ κληροδοτήματος τοῦ Βρανάκη ἢ τοῦ Μουσίκου (Βλατσιωτῶν) ὑπὲρ τοῦ παρθυναγωγείου μας. Ὑποπτεύω δέ, ὅτι καὶ ὁ φερόμενος ὡς ἐκ Νιαούσης καταγόμενος Ἰωάννης ἢ Νάνος Γερμάνης,¹ ἀγωνιστῆς τῆς μάχης τοῦ Δραγατσανίου ὡς ἱερολοχίτης, ἦτο ἐκ Βλάστης καὶ ὄχι ἐκ Νιαούσης. Τοῦλάχιστον εἶναι βέβαιοι, ὅτι οἰκογένεια Βλατσιώτου Γερμάνη ἔζη ἐν Βουκουρεστίῳ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν τοῦ 1821 καὶ ἠδύνατο νὰ δώσῃ ἓνα ἱερολοχίτην, ἐνῶ τοιαύτη πιθανότης δὲν ὑπάρχει διὰ τὴν Νιάουσαν. Ἀνέγνωσα δ' ἐγὼ ποτε ἐν Βλάστη ἐν τῇ οἰκίᾳ τοῦ συγγενοῦς μου ἀρχιμανδρίτου Θεοφίλου Παπαθωμᾶ γράμμα τοῦ Μενελαίου Γερμάνη πρὸς τὴν ἐφορείαν τῶν σχολείων μας, ἐξ οὗ ἐκράτησα μίαν φράσιν : «νὰ ἔχητε ὑπομονὴν καὶ πεποίθησιν, ὅτι δὲν θὰ λησμονήσω τὴν πατρίδα τῶν ἀειμνήστων προγόνων μου». Ὁ Μενέλαος Γερμάνης τότε ἐλέγετο τραπεζίτης, οὗ ἡ τράπεζα ἐφέρετο κρατοῦσα τὰ βιβλία τῆς ἑλληνιστί. Βραδύτερον ἔγινεν ὑπουργὸς τῶν οἰκονομικῶν ἐν Ρουμανίᾳ.

2) Ὁ ἀποθανὼν ἐν Βελιγραδίῳ Μιχαὴλ Τέγου Μπόντης ἀνῆκεν εἰς οἰκογένειαν, ἣτις πολλά, ὡς φαίνεται, μέλη τῆς ἐξέπεμψεν εἰς Βελιγραδίον. Εἰς ἕτερος (:) Μπόντης ἦτο πρόξενος τῆς Γιουγκοσλαβίας ἐν Μοναστηρίῳ τῆς Μακεδονίας περὶ τὸ 1889, ὅτε ἐγὼ ἤμην φοιτητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, ἐγγραφεὶς τὸ πρῶτον τῷ 1888. Ἐλέγετο Δημήτριος Μπόντης, εἶχε δ' ἀναχωρήσει ἐκ τῆς πατρίδος εἰς μικρὰν ἡλικίαν, τὰ δὲ ἑλληνικά του ἦσαν ἐντελῶς ἀκατέργαστα. Πιθανῶς εἶχε πατέρα ξενιτευμένον ἐν Βελιγραδίῳ, ὅστις ἀντὶ νὰ βάλῃ τὸν μικρὸν υἱὸν εἰς ἐργασίαν τινά, ἔστειλεν αὐτὸν εἰς τὸ σχολεῖον, ἵνα σπουδάσῃ καὶ ὄντως ἐσπούδασεν, ὥστε κατέληξε, πρὶν γίνῃ πρόξενος εἰς τὰ Βιτώλια, νὰ εἶναι πρόεδρος ἐφετείου, ὡς εἶχα ἀκούσει. Οὗτος ἐγνώριζεν, ὅτι ἐν Βλάστη εἶχε ζῶσαν θείαν (ἀδελφὴν τῆς μητρὸς του), τὴν Μαγδαληνὴν Χρίστου Μαλάκη, ἣτις ἦτο πενθερὰ τῆς ἀδελφῆς μου, ὁ δὲ γαμβρὸς μου, Νικόλαος Χρ. Μαλάκης, ἦτο πρῶτος ἐξάδελφός του, ἠρραβωνισμένος δὲ τότε μετὰ τῆς ἀδελφῆς μου.

¹ Ἐγκυκλοπ. λεξ. Ἐλευθερουδάκη ἐν λ. Γερμάνης.

Ἐπὶ νοσταλγίας λοιπὸν καταληφθεὶς ὁ Δ. Μπόντης ἀπεφάσισε μετὰ τοῦ Φοντάνα, τότε Ἕλληνας προξένου ἐν Μοναστηρίῳ, καὶ ἐπεχείρησαν ὁμοῦ ταξείδιον ἐν Δυτικῇ Μακεδονίᾳ. Ἀφ' οὗ δὲ ἐπισκέφθησαν τὴν Κοζάνην καὶ τὴν Σιάτισταν, ἦλθον εἰς τὸ Βλάτσι καὶ κατέλυσαν εἰς τῆς θείας του Μαγδαληνῆς τὴν οἰκίαν, κειμένην ἀπέναντι τῆς πατρικῆς μου οἰκίας. Τὴν ἐπομένην ἡμέραν ἦλθεν εἰς ἐπίσκεψίν μας, ἵνα γνωρίσῃ καὶ τιμῆσῃ τὴν μνηστὴν τοῦ ἐξαδέλφου του. Τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην ἀνταπέδωκα ἐγὼ ἐκ μέρους ὄλων, ὅσοι τὸν ἐδέχθημεν τότε, μετὰ πάροδον ἱκανῶν δεκαετηρίδων ἐν Βελιγραδίῳ: Τῷ 1934 ἐκλήθη ἐπὶ τῆς Ἀκαδημίας τῆς Βουδαπέστης νὰ κάμω ἐκεῖ μίαν διάλεξιν· εἰς ταύτην δὲ προσετέθη καὶ δευτέρα διὰ τὸ Πανεπιστήμιον καὶ τρίτη διὰ τὸν Σύνδεσμον τοῦ πολιτισμοῦ (Kulturbund).

Γενομένου ὁμως τούτου γνωστοῦ ἐν Βελιγραδίῳ, ἐκλήθη καὶ ἐκεῖ νὰ κάμω διάλεξιν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον κατὰ τὴν ἐκ Βουδαπέστης ἐπιστροφὴν μου. Ἡ τελευταία αὕτη διάλεξις, καίπερ γνωσθεῖσα καὶ διὰ τοιχοκολλημάτων ἐν ταῖς ὁδοῖς τοῦ Βελιγραδίου, ἠτύχησεν ὁμως ἐν τῇ ἐκτελέσει· διότι κατὰ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς ἐκτελέσεως ἐξεργάγησαν φοιτητικαὶ ταραχαὶ δι' ἄλλας αἰτίας καὶ ἡ ἀστυνομικὴ ἀπόφραξις τῶν ὁδῶν πρὸς τὸ νέον τότε κτήριο τοῦ πανεπιστημίου ὑπῆρξεν ἐμπόδιον διὰ τοὺς θέλοντας νὰ προσέλθωσιν, ὥστε πλὴν τῆς ἑλληνικῆς καὶ τῆς γερμανικῆς πρεσβείας—δὲ ὠμίλου γερμανιστῆ—ἐλάχιστοι ἄλλοι ἀκροαταὶ παρέστησαν.

Ἀπαλλαγεὶς τότε τῶν ἐπισήμων ἐμφανίσεών μου, ἀνεζήτησα τὸν συμπατέρα μου Δημ. Μπόντην ἐν τῇ κατοικίᾳ του (ὁδὸς Caritan Missina 7) καὶ ἀνταπέδωκα τὴν πρὸ πεντηκονταετίας σχεδὸν γενομένην ἐπίσκεψίν του εἰς τὴν ἐν Βλάστη οἰκίαν μας. Ἀμέσως μὲ ἐκάλεσεν εἰς γεῦμα, καθ' ὃ ἐγνώρισα τὸν δεύτερον υἱὸν του Μιχαήλ, σπουδάσαντα ἐν Heidelberg, διευθυντὴν τότε τοῦ ὑπουργείου τῶν ἐξωτερικῶν, καὶ δύο θυγατέρας του, ὧν ἡ μεγαλύτερα, φίλη τῆς πρῶν διευθυντρίας τοῦ νοσοκομείου τοῦ Ἐρυνθροῦ Σταυροῦ Ἀθηνῶν κυρίας Μεσολωρᾶ, ἠσχολεῖτο μὲ τὰ νοσοκομειακὰ καὶ ὠμίλει καὶ ὀλίγα ἑλληνικά, ἡ δὲ νεωτέρα εἶχε σπουδάσει ἐν τῷ ἐκεῖ Πανεπιστημίῳ ἱστορίαν τῆς τέχνης. Ὁ δὲ πρεσβύτερος υἱὸς Ἀλέξανδρος ἦτο στρατηγὸς καὶ διώκει τότε τὸ σῶμα στρατοῦ τοῦ Ζάγκρεμπ. Τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἦλθον ἐκεῖ συγγενεὶς ἄνδρες καὶ γυναῖκες, ἵνα μὲ γνωρίσουν. Οὐδεὶς ἐγνώριζεν ἑλληνικά, ἀλλὰ μόνον ὀλίγα γαλλικά· ἡ συγκίνησις τῶν ὁμως ἦτο ἰσχυροτάτη, ἃν καὶ ἐγὼ ἔλεγον πρὸς αὐτοὺς, ὅτι δὲν εἶμαι ἐξ αἵματος συγγενῆς των. Ἐζήτησαν ὅλοι νὰ ἐπισκεφθῶ αὐτοὺς κατ' οἶκον, ὃ δὲ Μιχαήλ προσέφερεν ἑαυτὸν καὶ τὸ αὐτοκίνητόν του διὰ μεγαλύτερας ἐκδρομᾶς. Ἐφαίνετο δὲ μετανοῶν, διότι, ὑπηρετήσας ὡς διπλωματικὸς ἀκόλουθος ἐν τῇ σερβικῇ πρεσβείᾳ Ἀθηνῶν, δὲν ἔδειξεν ἐνδιαφέρον νὰ γνωρίσῃ τὴν πατρίδα τῶν προγόνων του καὶ τοὺς συγγενεὶς του, οἵτινες ὁμως ἀνέπαυον τὴν ψυχὴν του τώρα, ὅτε ἤκουσεν ἐν τῇ πατρικῇ του οἰκίᾳ παρ' ἐμοῦ τὰς σπουδὰς καὶ τὰ ἐπαγγέλματα καὶ τὴν

κοινωνικὴν των καταστάσιν.

Ἡ οἰκογένεια Μπόντη ἐσφύζετο ἐν Βλάστη τῷ 1862, ὅτε συντετάχθη δωρεὰ ἐν εἴδει προικὸς ὑπὸ τῆς Μαρίας Ν. Μπόντη, συνυπογραφόντων 13 μαρτύρων καὶ βεβαιούντος τοῦ ἀρχιερέως Σισανίου Μελετίου.¹

3) Ἡ ἐπιστολὴ λέγει, ὅτι προέροχεται ἐκ Σιατιστής, ἀλλ' οἱ περισσότεροι μάρτυρες εἶναι ἐμφανεῖς Βλασιῶται, δὲν ἀποκλείεται δὲ νὰ ἦσαν πάντες, ἢ δ' ἐπιστολὴ νὰ ἐγράφη κατ' ἀλήθειαν ἐν Βλάστη κατὰ τὴν θερινὴν ἐπίσκεψιν τῆς κωμοπόλεως ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου. Παρευρίσκεται δὲ καὶ ἡ χήρα Ἑλένη Μιχαὴλ Μπόντη, ὑπογράφουσα ἰδιοχείρως, ὅπερ δηλοῖ ὅτι ἡ Βλάστη τότε εἶχε καλὰ σχολεῖα καὶ ἐξεπαιδεύεν ὄχι μόνον τὰ ἄρρενα, ἀλλὰ καὶ τὰ θήλεα.

Ἐκ τῶν μαρτύρων τῆς μὲν ἀριστερᾶς στήλης μόνον τὸν Γεώργιον Μάρκου δύναμαι νὰ ἀναγάγω καθ' ὑπόθεσιν εἰς ὠρισμένην οἰκογένειαν ἔχουσαν γενάρχην Μᾶρκον (σπάνιον ὄνομα ἐν τῷ τόπῳ) καὶ τιμῶσαν αὐτόν. Εὐρηταί δ' ἀναγεγραμμένος ὁ Γεώργιος Μάρκου εἰς ἀνέκδοτον κατάλογον τοῦ 1833 ὀφειλετῶν φόρου μαχτού. Ἐκ τῶν τῆς δεξιᾶς στήλης ὁ Κώστας Δήμου δὲν

¹ Ὅρα Α. Σι γ ἄ λ α, Ἀπὸ τὴν πνευματικὴν ζωὴν τῶν ἑλληνικῶν κοινοτήτων τῆς Μακεδονίας. Α' ἀρχεῖα καὶ βιβλιοθήκαι δυτ. Μακεδονίας. Θεσσαλονίκη, 1939, 140, ἀριθ. 13.— Ἴνα φανῇ πόσοι ἄγνωστοι Ἕλληνες λανθάνουσιν ἐν Σερβίᾳ, ἀναφέρω καὶ τὸ ἑξῆς: Ἐκλήθην ποτὲ μετὰ τῆς συζύγου μου εἰς τέιον ὑπὸ τῆς γιουγκοσλαβικῆς πρεσβείας Ἀθηνῶν, ὡς ἀντιπρόεδρος τοῦ Ἑλληνογιουγκοσλαβικοῦ συνδέσμου Ἀθηνῶν. Συνέβη δὲ νὰ φθάσωμεν πρῶτοι καὶ εἰς τὸ ἱματιοφυλακεῖον ἐλάβομεν ἀριθμὸν 1. Ἡ πρεσβεῖρα καὶ ὁ πρεσβευτὴς κ. Κρίστιτς μᾶς ἐπαρουσίασαν τὴν ἀδελφὴν τοῦ πρεσβευτοῦ ἐλθοῦσαν ἐκ Βελιγραδίου πρὸ δύο ἡμερῶν. Ὁδηγήθημεν εἰς τὸ κυλικεῖον καὶ ἐνῶ ὁ πρεσβευτὴς καὶ ἡ πρεσβεῖρα ἀπεσύρθησαν, ἵνα ὑποδεχθῶσιν ἄλλους κεκλημένους καταφθάνοντας, ἡμεῖς ἐμείναμεν μὲ τὴν ἀδελφὴν τοῦ πρεσβευτοῦ. Αὕτη, ἀναζητοῦσα θέμα συνδιαλέξεως, μᾶς εἶπεν ὅτι αἱ Ἀθηναίαι εἶναι ὡραία πόλις· ἐγὼ ἀπήντησα ὅτι ὡς τοποθεσία τὸ Βελιγράδιον, ὑπεράνω τοῦ Δουνάβεως κείμενον, δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ζηλεύσῃ τὰς Ἀθήνας. «Γνωρίζετε λοιπὸν τὸ Βελιγράδιον;» — «Ναί, καὶ πολὺ καλά, ἐπειδὴ τὸ ἐπεσκέφθην ἐπανειλημμένως Ἐγὼ δὲ καὶ συγγενεῖς ἐξ ἀγχιστείας ἐκεῖ». — «Ποίους ἔχετε συγγενεῖς;» — «Τὴν οἰκογένειαν Μπόντη». Εἰς τὸ ἄκουσμα τούτων τῶν λόγων μου τὸ πρόσωπον τῆς κυρίας ἔγινε σοβαρὸν καὶ ἐξεταστικόν· ὑποχωρήσασα δὲ ἐν βῆμα καὶ ἀναμετρήσασά με διὰ τοῦ ἐρευνητικοῦ βλέμματος ἀπὸ κορυφῆς μέχρι τῶν ποδῶν, μὲ ἠρώτησε: «Εἰσθε λοιπὸν ἀπὸ τὸ Μπλάτσι σεις;» — «Ναί, ἐγὼ εἶμαι ἀπὸ τὸ Μπλάτσι, ἀλλὰ σεις πῶς τὸ γνωρίζετε τὸ Μπλάτσι;» — «Μὰ εἴμεθα καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὸ Μπλάτσι». (Στρεφομένη δὲ πρὸς τὸν περαιτέρω ἱστάμενον ἀδελφόν της, ἔκραξεν (ὡς ἀντελήφθη): «Μπόσκο! ὁ κ. καθηγητὴς εἶναι ἀπὸ τὸ Μπλάτσι». Ὁμιλήσαμεν τινα τότε, περισσότερα δ' ἄλλοτε ἔπειτα, καὶ οὕτω θεωρητικῶς μόνον ἀπεδείχθη ἡ ἀγάπη καὶ ἡ ἀνάμνησις τῆς παλαιᾶς πατρίδος. Τῆς οἰκογενείας ταύτης δὲν εἶναι εὐκολὸν νὰ εὐρεθῇ συνέχεια ἐν Βλάστη, ἐπειδὴ τὸ ἐπίθετον Κ ρ ἰ σ τ ι τ ς = Χ ρ ἰ σ τ ο υ δὲν ἔχει διακριτικὴν μορφήν. Εἶναι πεπονημένον ἐκ τοῦ βαπτιστικοῦ ὀνόματος τοῦ πατρὸς Χ ρ ἰ σ τ ο υ κατὰ τὴν παλαιότεραν συνήθειαν τῶν Τούρκων, οἵτινες τοὺς πολίτας ἔγραφον κατὰ τὰ βαπτιστικὰ ὀνόματα πατρὸς καὶ υἱοῦ.

ἔχει χαρακτηριστικὰ ὄνόματα, ὥστε νὰ ἀναγνωρισθῆ τὸ γένος του, ἀλλ' εὑρηται καὶ οὗτος εἰς τὸν κατάλογον τοῦ 1833, ἐν ᾧ ὁ Λόγας Ἀδάμου εὑρηται εἰς ἄλλον ἀνέκδοτον ἀχρονολόγητον κατάλογον τοῦ αὐτοῦ Ἀρχείου Γραμματικοῦ, καθὼς καὶ ὁ Κώστας Δήμου καὶ ὁ Γεώργιος Μάρκου. Ὁ Κώστας Δήμου καὶ ὁ Δημήτριος Χαριζάνου εὑρηται ὡς μάρτυρες καὶ εἰς πωλητήριον τοῦ 1835, δημοσιευθὲν ἐν Μακεδονικοῖς Α' 1940 σ. 313 ὑπὸ Α. Σιγάλα. Οἱ λοιποὶ διατηροῦνται ἐν τῇ μνήμῃ τῶν σημερινῶν ἀνθρώπων. Ὁ υἱὸς τοῦ Πουλίου Παπαϊωάννου Ἀθανάσιος Πουλιάδης ἦτο σχολάρχης,¹ ἀποθανῶν δὲ κατέλιπεν υἱοὺς διακρινομένους ἐν τῇ κοινῶνι, ὧν δύο ἱατροί, εἰς καθηγητῆς φιλόλογος καὶ ἄλλος δημόσιος ὑπάλληλος.

4) Ἀπέναντι τῆς οἰκίας τοῦ πάππου Πουλίου Παπαϊωάννου «᾽ς τὶς Κνὲς» ἐν Βλάστη εἶναι ἡ οἰκία τῆς οἰκογενείας Λόγα, τῆς ὁποίας μία συνέχεια εἶναι ἐν Καβάλα, ἑτέρα δὲ ἐν Ρουμανίᾳ. Ἐν Καβάλα ἦσαν φαίνεται δύο ἀδελφοί, οἵτινες ἀπέθανον πρὸ πολλοῦ, κατέλιπε δ' ὁ εἷς ἐξ αὐτῶν κόρην Ἐλσαν ἐκ Γερμανίδος μητρὸς. Ἐκ τοῦ ἑτέρου φαίνεται καταγόμενος νέος, ὅστις, σχεδιαστὴς ἐν Θεσσαλονίκῃ ὧν, κατέληξε τώρα νὰ εἶναι εὐδοκίμων σκηνοθέτης ἢ σκηνογράφος ἐν Μονάχῳ τῆς Γερμανίας. Ἐν Ρουμανίᾳ διαπρέπει ἕτερος Λόγης Κίμων ὡς ζωγράφος, πρὸ πολλῶν δ' ἑτῶν ἐξέθηκεν ἔργα του, τῷ 1902, εἰς τὴν διεθνῆ ἐκθεσιν Ἀθηνῶν, εἶτα δὲ καὶ εἰς ἰδίαν ὄλως τῇ βοηθείᾳ τῆς ρουμανικῆς πρεσβείας ἔκαμεν ἄλλην ἐκθεσιν εἰκότων, ἐξ ἧς ἔχει ἡ κόρη μου μίαν εἰκόνα φθινοπώρου ἐν δάσει παρισινῶν τινος προαστίου. Πάντες οὗτοι μετέβαλον τὸ ἐπίθετον Λόγας εἰς Λόγης.² Εἰς τὸ ἐν τῇ Λαογραφίᾳ τόμ. IB' 1940 σελ. 424 ἐξ. δημοσιευόμενον ποίημα περὶ ἐπιδρομῆς Ἀλβανῶν, γενομένης τῇ 24ῃ Μαΐου 1826 εἰς Βλάστην, δὲν ἀνεγνωρισθῆ τὸ ὄνομα Λόγας ἐν στίχῳ 41 (ἠρίθμησα ἐγὼ) ἢ σελ. 425 στ. 3ος ἐκ τῶν κάτω τοῦ κειμένου τῆς σελίδος εἰς τὰ γράμματα κ' ὀλόγας = κ' ὀλόγας. Πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐκ τοῦ ποιήματος κερδαινομένης ἱστορίας λέγομεν προσέτι: σελ. 424 στ. 5 τὸ κελλίον δὲν εἶναι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Ἁγίου Μάρκου, ἥτις πιθανώτατα δὲν εἶχε κτισθῆ ἀκόμη τῷ 1826 καὶ δὲν ἔχει κελλία καθόλου, ἀλλὰ τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ἥτις ἐκκλησία ἦτο καθολικὴ, ἥτοι ἐλειτουργεῖτο κατὰ πᾶσαν Κυριακὴν, πρὶν κτισθῆ καὶ γίνῃ καθολικὴ ἐκκλησία ὁ Ἅγιος Μᾶρκος. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος ἔχει κελλίον, τὸ ὁποῖον ἐχρησιμοποιήθη ποτὲ καὶ πρὸς σχολικὰς ἀνάγκας καὶ ὡς κατοικία διδασκάλων ἢ ἀστυνόμων ἢ στρατιωτῶν ἢ ὡς φυλακὴ. — Αὐτ. σημ. 7. Αἱ οἰκογένειαι Τοπτῆ καὶ Σπόντη εἶναι χωρισταὶ καὶ ἄσχετοι. — Σελ. 425, στ. 1 καὶ σημ. 6: οὐδαμῶθεν τοῦ ποιήματος συναίεται ὅτι ὁ Μπαῆτραβέλλης ἦτο κοτζάμπασης. — Σελ. 425 στ. 27. Παπαγιάννης εἶναι ὁ πρόπαππος τῶν σημερινῶν ἀδελφῶν

¹ Καθὼς κατάγει αὐτὸν ἐκ Κλεισούρας ὁ Π. Λιούφης, Ἰστορ. τῆς Κοζάνης, σ. 248.

² Ὅρα Ἐγκ. λεξ. Ἐλευθερουδάκη καὶ Ἐγκ. λεξ. Ἡλίου ἐν λ. Λόγης.

Πουλιάδη (ιατρῶν, καθηγητοῦ καὶ ὑπαλλήλου). — Σημ. 32. Ἡ οἰκογένεια Σαρακού ἔσβησε πρὸ τῆς ἐμῆς ἐνηλικιώσεως, ἦτο δὲ ἀξιόλογος. Ἡ οἰκογένεια Σιμιτσιῆ ἔσφριζετο κατὰ τὴν νεότητά μου δι' ἐνὸς φραγκορράπτου, ἀλλὰ τώρα δὲν ἀκούω κανένα Σιμιτσιῆν ζῶντα. — Στ. 24. Τόση ἦτο ἡ σκληρότης τῶν Ἀλβανῶν, ὥστε οἱ Βλατσιῶται ἐπροτίμησαν νὰ ἐμπιστευθοῦν εἰς τοὺς Τούρκους Κονιάρους (ἐξ Ἰκονίου ἐλθόντας ποτὲ) τῶν Καϊλαρίων, τοὺς ὁποίους κατεφρόνουν καὶ μεθ' ὧν δὲν εἶχον φιλίαν. — Σελ. 426, τελευταῖος στίχος τοῦ κειμένου: «πὰρ νὰ σφάξῃ» = πάει νὰ σφάξῃ. Ἦτο κρεοπώλης λοιπὸν καὶ θὰ ἔσφαζε, διὰ νὰ πωλήσῃ κρέας. — Σελ. 427, στ. πρῶτος· μπάτζιους = μπάτζιος, ὁ τυροκόμος τῆς στρούγκας. — Στ. 6 τῆς σελ. 427 ἢ 71 τοῦ ποιήματος· ἀναφέρεται κατάλοιπον τῆς οἰκογενείας Δούμπα, ἧς κλάδος εἶχε μετοικήσει εἰς Βιέννην μετὰ τὸ 1794, ὡς νομίζω. Κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εἶχε γεννηθῆ ὁ Στέργιος Δούμπας ἐν Βλάστη κατὰ τὸ ἐν τῷ νεκροταφείῳ τῆς Βιέννης ἐπιτάφιον ἐπίγραμμα αὐτοῦ: «Stergio Dumba | chef der Firma Gebr. M. Dumba | Kaiserl. Türkischer | Generalconsul etc. | geb. zu Blaçi Macedonien 1794 | gest. zu Wien 1870.» Ἴσως μάλιστα τὸ μόνον μέλος τῆς οἰκογενείας Δούμπα, τὸ μετοίκησαν εἰς Βιέννην, εἶναι ὁ ἀνωτέρω Στέργιος, υἱὸς τοῦ Μιχαήλ, περὶ οὗ ἡ παράδοσις λέγει ὅτι ἦτο χρυσοχόος¹ καὶ ἀφοῦ ἐκ τοῦ Ἑλληνοτοπίου τῆς Πίνδου,² καταστραφέντος ὑπ' Ἀλβανῶν, μετόκησεν μετ' ἄλλων εἰς Βλάστην, κατέφυγεν ἔπειτα μετ' ἄλλων εἰς Σέρας. Ἐν Ὀρεστικῷ Ἄργει (Χρούπιστα) ἤκουσα κατ' Αὐγουστον τοῦ 1918 ὅτι ἦσαν καὶ ἐκεῖ κλάδος τῆς οἰκογενείας Δούμπα «ὑπὸ ἄλλο ὄνομα», ἀσχολούμενοι μὲ τὴν χρυσοχοϊκὴν, ἀλλ' ὅτι κατηγορηθέντες ἐπὶ κιβδηλοποιῆα ἔφυγαν πρὸς σωτηρίαν των (εἰς Σέρας).³ Ἡ φερομένη ἐν Βλάστη ὡς οἰκία Δούμπα ἐλέγχει οἰκογένειαν ἀστικὴν εὐποροῦσαν. — Στ. 82 (ἔκτος ἀπὸ τῶν κάτω). Δὲν ἐννοῶ τὸν στίχον (βηρη:) — Στ. 3 ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ ποιήματος = στ. 97. Ἄγνωστός μοι εἶναι ἡ πέτρα.⁴

5) Ὁ Μητροπολίτης Σιατίστης ἐν ἀρχῇ τῆς ἐπιστολῆς του λέγει καθυστερημένως τῇ 18 Σεπτεμβρίου 1837 ὅτι εἶχε λάβει τὴν κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1836 γραφεῖσαν καὶ σταλεῖσαν ἐπιστολὴν τοῦ Μητροπολίτου Βελιγραδίου, ἀλλὰ δὲν εἶχεν ἐννοήσει αὐτήν, ἐπειδὴ ἦτο γεγραμμένη εἰς τὴν σλαβωνικὴν γλῶσσαν, τὴν ὁποίαν οὐδεὶς ἐν τῇ περιχώρῳ τῆς Σιατίστης ἐγίνωσκεν. Ἀλλὰ διὰ νὰ γράψῃ ὁ Μητροπολίτης Βελιγραδίου σλαβωνιστί, πρέπει νὰ ἦτο αὐ-

¹ Ὅρα καὶ ὅσα περὶ χρυσοχοΐας ἔγραψα ἐν Α. Ε. 1927 - 8 σ. 65 - 68.

² Καθὼς ἄλλαι κῶμαι τῆς Πίνδου αὐτόθι (Σαμαρίνα, Πάπιγγο, Βιθυκοῦκκι κ.ἄ.) οὕτω καὶ τὸ Ἑλληνοτόπι ἐγέννησεν ἀγιογράφους. Ὅρα Μακεδονικά Α' (1940) σελ. 194 σημ. 3.

³ Ὅρα Πέννα, Ἱστορία τῶν Σερρών, 1938, σ. 156 ἐξ.

⁴ Ὅρα Ἡπειρωτικά Χρονικά τόμ. 13 (1938) σελ. 159 καὶ Μακεδονικά Α' (1940) σ. 603 ἐξ.

τὸς Σλάβος. Ἐλλην ἂν ἦτο καὶ εἶχε μάθει σλαβωνικά, θὰ ἔκαμνε μὲν ἐξ ἀνάγκης χρῆσιν αὐτῶν ἐπιτοπίως ἐν Σλάβοις ζῶν, ἀλλὰ δὲν θὰ μετεχειρίζετο τὴν γλῶσσαν ταύτην γράφων πρὸς ἄλλον ἀρχιερέα, περὶ οὗ θὰ ἠγνόει, ἂν κατεῖχε τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν, ἀφοῦ μάλιστα διηύθυνεν ἑλληνικὴν ἐπαρχίαν, ὡς θὰ ἔδει νὰ γνωρίζῃ Ἐλλην ἀρχιερέυς. Ἐγράψε σλαβιστί, διότι ἦτο Σλάβος· διοικῶν δὲ σλαβικὴν ἐπαρχίαν ἐπὶ χρόνον ἴσως μακρὸν καὶ μεταχειριζόμενος τὴν σλαβικὴν γλῶσσαν, θὰ εἶχεν ἀπολέσει τὴν ἕξιν τοῦ ἑλληνιστὶ ὀρθῶς ἐκφράζεσθαι, ἂν κατεῖχεν αὐτὴν ἄλλοτε, καὶ διὰ τοῦτο ἔγραψε σλαβιστί. Ἐγνώριζε δὲ ὅτι ἡ σλαβικὴ γλῶσσα οὔτε ἐμισεῖτο οὔτε ἐδιώκετο, ἀλλ' ἀπλῶς ἠγγοεῖτο.

Τούτων δ' οὕτως ἐχόντων, ὁ Μητροπολίτης τοῦ Βελιγραδίου Πέτρος κατὰ τὴν τετάρτην δεκαετίαν τοῦ 19ου αἰῶνος εἶναι Σλάβος τὴν καταγωγὴν καὶ ἐπιδεῆς τὴν ἑλληνικὴν μόρφωσιν. Ὡστε εἶναι ἀστήρικτοι αἱ κατὰ τῶν Πατριαρχείων τῆς Κωνσταντινουπόλεως κατηγορίαι τῶν Σλάβων, ὅτι τοῦτο ἠκολούθει δῆθεν ἐθνικὴν ἑλληνικὴν πολιτικὴν καὶ δὲν διώριζε Σλάβους εἰς θέσεις ἐκκλησιαστικῶν ἀξιωματικῶν. Ἄλλ' ἐθνικὴ πολιτικὴ ἑλληνικὴ τοῦ Πατριαρχείου τότε εἶναι ἀδιανόητος, ἀφ' οὗ τοῦτο ἐφρόντιζε νὰ ἐκχριστιανίζῃ τοὺς μὴ ἑλληνικοὺς λαοὺς καὶ νὰ συμπληρώσῃ τὴν ἐθνικὴν τῶν ἐμφάνισιν καὶ οὐσίαν, δίδον εἰς αὐτοὺς γράμματα καὶ διαμορφοῦν τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν γραφὴν αὐτῶν καὶ συμπληροῦν τὴν ἐθνικὴν αὐτῶν ἐπίγνωσιν, ὡς ἔπραξε διὰ τῶν ἱεραποστόλων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου, τοὺς ὁποίους δὲν κατορθώνομεν οἱ Ἕλληνες νὰ σώσωμεν ἀπὸ τὴν σοβινιστικὴν λαιμαργίαν τῶν Σλάβων καὶ μάλιστα τῶν Βουλγάρων, μὴ θελόντων νὰ κατανοήσωσι τὴν ἱεραποστολικὴν ἑλληνικὴν αὐτῶν ψυχὴν καὶ σκέψιν, ἀλλὰ δεχομένων αὐτοὺς ὡς ἀνήκοντας εἰς τὸ ἴδιον σλαβικὸν ἔθνος ἐκάστων.¹ Ἐθνικὴν πολιτικὴν ἀσκεῖ τὸ Πατριαρχεῖον κατ' ἀνάγκην, μόνον ἀφ' οὗ κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα οἱ Σλάβοι «ἐπανεστάτησαν», ἐχωρίσθησαν ὡς Σλάβοι ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖον, κατηγορηθὲν ὅτι ἦτο ἑλληνικόν, ἀφ' οὗ ἀρχικῶς ἐκυβέρνα κυριώτατα Ἕλληνας, ἵνα μὴ εἶπω μόνον Ἕλληνας, καὶ Ἕλληνες ἦσαν τὸ πλήρωμα καὶ τὰ νεῦρά του. Τὸ Πατριαρχεῖον ὑπεχρεώθη νὰ ἀμύνηται ἔπειτα.

Οἱ Σλάβοι, ὅτε ἔγιναν χριστιανοί, δὲν εἶχον σχολεῖα οὔτε ἀλφάβητον στερεὸν οὔτε συγγράμματα οὔτε νοῦν ἠκονημένον εἰς σκέψεις καὶ θεωρίας θρησκευτικὰς καὶ φιλοσοφικὰς. Οἱ Ἕλληνες, δόντες εἰς αὐτοὺς τὸν χριστιανισμόν, ὠδήγησαν αὐτοὺς νὰ σκεφθῶσι, νὰ φιλοσοφήσωσι, νὰ ἀγαπήσωσι τὴν διανοητικὴν ἐργασίαν. Διὰ νὰ δύνανται δὲ νὰ ποδηγετῶσιν αὐτοὺς ἀνά πᾶν βῆμα ἰστάμενοι παρὰ τὸ πλευρόν των, ἔπεμπον πρὸς αὐτοὺς ἄνδρας κλη-

¹ Ὁ J i r e s e k, Geschichte der Serben, I, 175 κέ., δὲν τοὺς]ὀνομάζει Ἕλληνας, ἀλλὰ Slavenapostel, die Männer von Thessalonick, die Brüder von Thessalonick.

ρικούς πεπαιδευμένους, ἐκλέγοντες αὐτοὺς ὄχι κατὰ τὸ ἔθνος, ἔξ οὗ κατήγοντο, ἀλλὰ κατὰ τὴν θεολογικὴν μόρφωσιν καὶ τὰς ἄλλας ἀρετὰς των. Οὗτοι δὲ ἦσαν θρησκευτικοὶ ἅμα καὶ ἐκπαιδευτικοὶ ποδηγῆται, ἰδρύοντες σχολεῖα καὶ φροντίζοντες περὶ μεταφράσεως τῶν γραφῶν καὶ περὶ μορφώσεως ἱερέων διὰ τὴν ἄσκησιν τῆς λατρείας τοῦ λαοῦ.¹ Ἀλλὰ διὰ τὰς ἀνωτέρω σπουδὰς καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα ἔπρεπε νὰ φροντίζωσιν αὐτοὶ οὗτοι οἱ προσήλυτοι, νὰ γίνωσιν ἄξιοι αὐτῶν. Δὲν ἦτο δὲ εὐκόλον τοῦτο, ἐπειδὴ ἀπητοῦντο πολλῶν ἐτῶν σπουδαὶ εἰς ξένην, τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ εἰς σχολὰς ἑλληνικὰς, τὰς μόνας ὑπαρχούσας. Οἱ ἀναφερόμενοι Σλάβοι ἀρχιερεῖς θὰ εἶχον σπουδάσει, εἰς ἑλληνικὰς κυρίως σχολὰς. Ὅτι δὲ οὗτοι, ἔχοντες τὰς προσηκούσας σπουδὰς καὶ γνώσεις, ἐγίνοντο δεκτοὶ εἰς τὰ ἀνώτερα ἐκκλησιαστικὰ ἀξιώματα, ἀποδεικνύεται ἐκ τινων παραδειγμάτων, ἅτινα προσέπεσαν εἰς τὴν γνώσιν μου. Ὁ C. Jirecek ἐν Gesch. d. Serben, I, 1911, σ. 175 λέγει ὅτι ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Νικήτας (766 - 780) ἦτο κατὰ Θεοφάνην «ἀπὸ Σλάβων», ἦτοι ἦτο Σλάβος. «Δὲν θὰ ἦτο δὲ μόνος», προσθέτει ὁρῶν ὁ Jirecek. Ἀπὸ σλαβογλώσσων κατήγετο ἐπίσης ὁ πατριάρχης Χρῦσανθος (1824 - 1826), ὁ ἐκ Γραμματικοῦ τῆς Ἑορδαίας μορφωθείς εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Κοζάνης.² Ἐνταῦθα κατατάσσονται ὡς ἐκ Βουλγάρων καταγόμενοι καὶ ὁ Εὐγένιος Β΄ καὶ ὁ Ἀγαθάγγελος (1826 - 1830). Κατὰ τὸν Jirecek, ἔ.ἀ. 182, ἐν Βελιγραδίῳ τῷ 878 ἤδρευεν ὡς ἐπίσκοπος ὁ Σλάβος εὐνοῦχος Σέργιος, εἰς δὲ τὸ Βρανίτσεβον τῷ 879 ὁ ἐπίσκοπος Ἀγάθων ἐκ Μοράβα. Σλάβος βεβαίως ἦτο καὶ ὁ μητροπολίτης Σκοπίων, ὁ ἀναγορευθεὶς πατριάρχης τῆς Σερβίας τῷ 1346 ὑπὸ τοῦ Στεφάνου Δουσάν. Θὰ εἶχε δὲ μορφωθῆ εἰς τινὰ ἑλληνικὴν σχολήν.

Ὁ καθηγητὴς Μ. Καλινδέρης εἰς τὸ ἐν Πτολεμαίδι (Καϊλάρια) τῆς Ἑορδαίας τυπωθὲν βιβλίον του «Γραπτὰ μνημεῖα ἀπὸ τῆ Δυτικῆ Μακεδονία χρόνων τουρκοκρατίας 1940» σελ. 31, ἐπισκεφθεὶς καὶ τὸ Μοναστήριον τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς τοῦ χωρίου Ντομαβίστι ἐν τῇ γειτονίᾳ τοῦ Σισανίου, ἀντέγραψεν ἐκ τῆς εἰσόδου ἀπὸ τοῦ προνάου εἰς τὸν ναόν, ὑπὲρ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς, εἰς τὸν τοῖχον τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν, γεγραμμένην διὰ χρώματος καὶ μὲ κεφαλαῖα γράμματα, πλὴν τῆς τελευταίας σειρᾶς :

«176 α Ἦαν(ουα)ρίου 8, Θ(ε)οῦ βοηθοῦντος καὶ εὐχῆ τῆς Ἀγίας Παρασκευῆς ἦλθεν ὁ Μοῦσις ἱερομόναχος καὶ | ἐκνουόργουσεν τὸ παλαιόθεν ἐριπομένο μοναστήριον. Ἡ πατρίδα του ἐπαρχία εἰς Μπελιγραδί | καὶ ἐξογράφισεν καὶ τὴ παροῦσαν ἰκόνα ἀρχιερατεύοντος τοῦ πανιερωτάτου δεσπότη Νικηφόρου | Σισάνιον ἐτελεθῆθη 1769 Νοεμβρίου 25».

¹ Ὅρα Κ ε ρ α μ ο π ο ὑ λ λ ο υ, Οἱ Ἕλληνες καὶ οἱ βόρειοι γείτονες, 1945, σελ. 107 κέ.

² Ἴδε Λεξ. Ἐλευθερουδάκι καὶ Π. Λ ι ο ὑ φ η, Ἱστορία τῆς Κοζάνης, σελ. 196, καὶ Πανελλήνιον Λεῶμα ἑκατονταετηρίδος 1821-1921, τόμ. 5', σ. 32.

“Ὡστε ἀπὸ Πατριάρχου μέχρις ἡγουμένου καὶ ἱερέως δὲν ἐγένετο διακρίσις φυλῆς ἢ ἔθνους. Δὲν εἶναι λοιπὸν ὀρθὸν οὔτε δίκαιον νὰ κατηγορῶσιν οἱ Σλάβοι τὸ Πατριαρχεῖον ὡς μετερχόμενον ποτε ἑλληνικὴν πολιτικὴν εἰς βάρος τῶν μὴ Ἑλλήνων, ἀλλὰ χριστιανῶν ὀρθοδόξων Μικρασιατῶν, Ἀφρικανῶν, Καυκασίων, Σλάβων κ.λ.π.

6) Ὁ γενάρχης καὶ πατὴρ τῆς χήρας Ἑλένης Δημήτριος Χατζηκωνσταντῆς ἢ Χατζηκώστας δὲν ἀναφέρεται ἐν τῇ ἐπιστολῇ κατὰ διακριτικὸν τρόπον καὶ πιθανώτατα δὲν ἔζη τῷ 1837, καθ’ ὃ ἐγγράφη ἡ ἐπιστολή. Ἔζη ὁμοῦς τῷ 1835 κατ’ ἀνέκδοτα ἔγγραφα τοῦ ἀρχείου Γραμματικοῦ.

7) Τὸ ὄνομα τοῦ μητροπολίτου Σισανίου πρέπει νὰ ἀναγνωσθῇ Λεόντιος (1835 - 1852).²

8) Ἡ ἐπιστολή δὲν ἐστάλη εἰς τὸν προορισμὸν τῆς, εἰς Βελιγράδιον, δι’ ἄγνωστον αἰτίαν, μὴ δυναμένην νὰ μαντευθῇ. Π.χ. εἶναι δυνατόν νὰ εἶχε ματαιωθῇ τὸ ταξείδιον τοῦ ἀδελφοῦ τῆς Ἑλένης, ὥστε ἔμεινεν ἐν Βλάστη ἐν τῇ οἰκογενεῖα ἢ ἐπιστολῇ ἢ νὰ εἶχον ἔλθει ἀκριβεῖς εἰδήσεις περὶ τῆς παρουσίας ἢ μὴ παρουσίας τοῦ μακαρίτου Μιχαήλ, ὅτε θὰ ἐκρίθη περιττεύουσα πᾶσα ἄλλη ἐνέργεια καὶ δαπάνη καὶ κόπος. Οὕτω παρέμεινεν ἐν Βλάστη καὶ δημοσιεύεται σήμερον.

* *

Τελευταῖον (18 - III - 53) ἀνεκάλυψα μεταξὺ τῶν εἰς χεῖράς μου ἐμπιστευμένων ἐγγράφων τοῦ ἀρχείου Γραμματικοῦ Βλάστης προικοσύμφωνον τῆς 28 Ἰουλίου 1829 ὑπὲρ τῆς Ἑλένης, θυγατρὸς τοῦ Δημητρίου Χατζηκωνσταντίνου (τοῦ Γραμματικοῦ), ὑπανδρευομένης τὸν Μιχαὴλ Στεργίου παῖ. Πιστεύω ὅτι ὁ Μιχαὴλ Στεργίου Παπᾶ (;) εἶναι ὁ αὐτὸς τῷ Μιχαὴλ Τέγου Μπόντη. Ὁ Στέργιος καὶ τώρα ἐν Βλάστη ὑποκορίζεται εἰς Τέγος. Μπόντης δὲ ἦτο τὸ ἐπίθετον τοῦ πατρὸς τοῦ Μιχαήλ, ὅστις θὰ ἦτο παπᾶς, τὸ δ’ ὄνομα τοῦτο ἐκάλυπτε τὸ οἰκογενειακὸν ἐπίθετον, ὡς συμβαίνει πολλάκις. Τὸ ὄνομα τῆς μητρὸς τῆς Ἑλένης δὲν ἀναγράφεται.

Τὸ προικοσύμφωνον ἔχει ὡς ἑξῆς, τηρουμένης τῆς συντάξεως καὶ τῆς ὀρθογραφίας του.

Κατὰ τοὺς θεῖους καὶ ἱεροὺς νόμους διατατομένους συνάπτεσθαι εἰς νό[μι]μον γάμου κοινωνίαν, καὶ ἡμεῖς | κατ’ ἀπαραίτητον γονικὸν χρέος φροντίσαντες περὶ τῆς φιλάτης ἡμῶν θυγατρὸς Ἑλένης | καὶ ἐκλογὴ ποιήσαντες περὶ τῆς εἰσυζυγίας αὐτῆς, δίδωμεν αὐτὴν διὰ νόμιμον σύζυγον | τὸν

¹ Ὅρα καὶ Κ. Ἀ μ ά ν τ ο υ, Οἱ βόρειοι γείτονες τῆς Ἑλλάδος, 1923, σ. 47. Τ ρ . Ε ὑ ά γ γ ε λ ῖ δ ο υ, Ἡ παιδεία ἐπὶ Τουρκοκρατίας, τόμ. Β’, σ. 336.

² Τ ο υ μ π α λ ῖ δ η ς ἐν Ἐκκλησ. Ἀληθ. τόμ. Ις’, 1896-1897, σελ. 332. Ἀ ν θ . Ἀ λ ε ξ ο ῦ δ η, Πανελλήνιον Λεώκωμα Ἐθν. Ἐκατονταετηρίδος τόμ. Δ’, σ. 228.

τιμιότατον καὶ φιλότατον ἡμῖν γαμβρῶ κυρίῳ Μιχαήλ' Στεργίου πάπα, δίδοντες αὐτῇ | διὰ προίκαν τῆς τὰ ἀκόλουθα σημειούμενα, ἅπερ ἐξ ὅλης ἡμῶν ψυχῆς καὶ καρδίας πα'ραδίδωμεν τῇ ἰδίᾳ εἰρημένη φιλιότητι μας καὶ εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς διὰ τὰ τὰ μεταχειρισθῆ ὡς | ἀνέκαθεν κυρία αὐτῶν, μὲ ὑγείαν καὶ χαρὰν τῆς ἐγκαρδίου ἡμῶν πατρικῆς εὐχῆς.

Κομμάτια

- 1) 1 ἕναν τζιουμπέν στόφα χρυσὴ μὲ προφίλ νούρκα καὶ μέση ποντίκι.
- 2) 1 ἕναν τζιουμπέν μὲ ρούχο καρπόζο (;)
- 3) 1 ἕναν τζιουμπέν ρούχινον κηρομέζ μὲ νούρκα
- 4) 1 ἕνα ἀντερὶ στόφα χρυσὴ
- 5) 1 ἕνα ἀντερὶ σταμπόλι
- 6) 2 δύω ἀντεριά κατώτερα τὸ ἕν σταμπὸλ τὸ ἄλλο σιάμ
- 7) 1 ἕνα φουσιάνι καρτόνι κερμέζ
- 8) 4 τέσσαρα: προσλούκια: τὸ ἕνα στόφα χρυσῆ, τὸ ἕν ταμχα-νέν (;), τὸ ἕν μπέτζικον καὶ τὸ ἄλλο καρτόνι.
- 9) 1: ἕνα λιμπανιέν κεντητόν.
- 10) 8: ὄχτὸ ὑποκάμισα ἀνδρῆκια
- 11) 3: τρία συντροφία ἀνδρῆκια
- 12) 3: βρακοζώνες ἀνδρῆκιες κεντητές
- 13) 14: δέκα τέσσαρα ὑποκάμισα γυναῖκια καὶ παιδιακίσιο; ἕν
- 14) 1: ἕνα βρακοποκάμισο μπορουτζιούκ (;) χρυσοκεντητόν τοῦ γαμβροῦ
- 15) 1: ἕνα ὑποκάμισον νυφιάτικον μπορουτζιούκ (;)
- 16) 11: ἕνδεκα συντροφία γυναῖκια: τό: ἕν μπέτζικον, ἑπτὰ μιτα-ρίσια: δύω σταμπὸλ σιαλή καί: ἕν καρτόνι
- 17) 10: δέκα χειρομάνδηλα μακρὰ
- 18) 5 πέντε τραπεζομάνδουλα
- 19) 1: μία σελβέτα
- 20) 6: ἕξι βρακοζώνες ἀραδικές
- 21) 3: τρεῖς ποῖδιες μπορουτζιούκ
- 22) 3: τρεῖς...]ες σιαμ
- 23) 4: τέσσαρες...]οδες: ἡ μία καρτόνι καὶ τρεῖς μάλινες
- 24) 1: ἕνα τζεβρὲν κεντητόν τῆς πόλεως
- 25) 7: ἑπτὰ μανδύλια: τὰ πέντε μπέτζικα μεταξοτὰ καὶ τὰ δύω βαμβακεριᾶ
- 26) 1: ἕν πεσχίρη
- 27) 1: ἕν μαχραμὰ
- 28) 1: μία λαιμαριὰ χρυσῆν
- 29) 30: τριάντα: ζευγάρια τζεράπια: δώδεκα ζευγ. ἀνδρῆκια: δέκα

- τέσσαρα γυναικία, τέσσαρα παιδιακίσια.
- 30) 1: Ἐν: ζενγ. κλειδώματα ἀργυρομένα: ἀπὸ δρμ. ἀσίμι 300; τριακόσια
- 31) 1: Ἐν ζενγ. σκολαρίκια χρυσά.
- 32) 1: Ἐν ζενγ. πλάκες ἀσιμένιες: μὲ δομπίνια χοντροά
- 33) 1: Ἐνα σεלטὲν γεμάτων βαμβάκι
- 34) 1: Ἐν πάπλωμα
- 35) 2: δύο βελέντζες
- 36) 1: Ἐν κηλήμι
- 37) 4: τέσσαρα μαξιλάρια; τὸ ἔν κατηφὲ τά: τρία μπασμά
- 38) 4: τέσσαρα λεγκέρια μὲ τὰ καπάκια
- 39) 2: δύο ἀπλάδες
- 40) 1: Ἐν λιγέμι μὲ καφάσι
- 41) 1: Ἐν ἱμπρόκι
- 42) 1: Ἐν τετζερεν μὲ καπάκι
- 43) 1: Ἐν λιβάδι τῆς πιγιοβιάς (:)
- 44) 1: Ἐν ἀμπέλι ἢ φιτιά.

Ταῦτα οὖν πάντα εἶναι τὰ εἰς προίκαν διδόμενα παρ' ἡμῶν, τῇ εἰρημένῃ φιλιότητι μας θυγατρὶ Ἑλένη, τῇ ἤδη | νυμφευομένῃ τῷ συζύγῳ αὐτῆς εἰρημένῳ κυρίῳ Μιχαήλ. Τοῖς ὁποίοις ἐξ ὄλης ψυχῆς εὐχόμεθα | θεόθεν μακροζωΐαν μαθουσαλία, καὶ εὐτυχίαν ἀβραμιαίαν, καὶ εὐτεκνίαν, τέκνα καὶ υἱοὺς υἱῶν αὐτοῦ. | γένοιτο, γένοιτο, γένοιτο

τῇ 1829 Ἰουλί: 28: μπλάτζι

Ὁ πατὴρ Δημήτριος Χ' Κωνσταντίνου

Ὁ νυμφεύων τὴν κόρην του Ἑλένην πατὴρ εἶναι ὁ Δημήτριος Χατζηκωσταντῆς. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία· καὶ ἡ κόρη του εἶναι ἡ γνωστὴ ἡμῖν Ἑλένη, ἣτις ἦτο σύζυγος τοῦ Μιχαήλ Τέγου Μπόντη ἢ Παπᾶ. Νυμφευθεῖσα τῷ 1829, ἐχωρίσθη ἀπὸ τοῦ συζύγου τῆς Μιχαήλ, ἀποδημήσαντος πρὸς ἐργασίαν εἰς Βελιγράδιον κατ' ἄγνωστον χρονολογίαν. Ἐν Βελιγραδίῳ ἀπέθανε τῷ 1832 καὶ μετὰ πέντε ἔτη ζητοῦνται τὰ λείψανα τῆς περιουσίας του διὰ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Μητροπολίτου Σισανίου καὶ Σιατίστης Λεοντίου πρὸς τὸν Μητροπολίτην Βελιγραδίου Πέτρον τῇ 18 Σεπτεμβρίου 1837, τὴν ὁποίαν ἐδημοσιεύσαμεν ἀνωτέρω. Αὕτη φέρει τὴν ἐπιγραφὴν: «Τῷ Πανιερωτάτῳ καὶ Θεοπροβλήτῳ Μητροπολίτῃ ἀγίῳ Βελιγραδίων | κυρίῳ κυρίῳ πέτρῳ— τῷ ἔν Χ[ριστ]ῷ μοι περισπουδάστῳ ἀδελφῷ | ἀκθεσίῳ (:).

Τὸ προικοσύμφωνον εἶναι πλούσιον καὶ περιέχει πολυτελῆ μεταξωτά, χρυσοκέντητα φορέματα μὲ ὑφάσματα εὐρωπαϊκῆς κατασκευῆς. Ἐγγώρια εἶναι μόνον, ὅσον ἔνωῶ, τὰ ὑπ' ἀριθ. 16 ἑπτὰ συντρόφια μιταρίσια. Τὰ σ υ ν τ ρ ό φ ι α εἶναι εὐφημον ὄνομα τῶν ἐσωβράκων, ἅτινα συντρέφονται καὶ συνυπάρχουσι καὶ εἶναι ἀχώριστα ἀπὸ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου. Μ ι τ α-

ρίσια δὲ λέγονται, διότι κατεσκευάσθησαν ἀπὸ πανὶ οἰκιακῆς κατασκευῆς· τὸ στημόνι δηλ. ἐπεράσθη εἰς τὰ μιτάρια καὶ ἔπειτα ὑφάνθη τὸ ὑφάδι εἰς τὸν ἀργαλιὸν κατ' οἶκον.

Ὁ τζουμπὲς εἶναι ἐπενδύτης, ἐδῶ γυναικεῖος, ἕξ «εὐρωπαϊκῆς» τσόχας γουνιασμένος. Τὸ μῆκός του εἶναι τοῦλάχιστον μέχρι τῶν γονάτων. Ὁ ὑπ' ἀριθμὸν 1 ἐκ στόφας χρυσοῦς εἶναι σπάνιον ἀρχοντικὸν ἔνδυμα ἐκ μεταξωτοῦ χονδροῦ καὶ πολυτελοῦς χρυσοῦφάντου ὑφάσματος, ὡς περίπου εἶναι τὰ ἄμφια τῶν ἱερέων. Ἐπειδὴ τὸ κλίμα τοῦ τόπου εἶναι ψυχρὸν (ὑψ. 1260 μ. ὑπὲρ τὴν θάλασσαν), ὁ τζουμπὲς ὑπενδύεται μὲ γούναν, ἐν ᾧ εἰς θερμότερα κλίματα τῆς Μακεδονίας ἐφορεῖτο καὶ «ἀγούνιαστος» (ὡς ἐν Καστορίᾳ). Ἡ γούνα νούρκα εἶναι ἐκλεκτῆς ποιότητος καὶ τίθεται εἰς τὰ φανερά μέρη τοῦ τζουμπέ, εἰς τὸ πρόσθιον περιθώριον (προφίλ). Τί εἶναι τὸ κ α ρ π ὄ ζ ο, δὲν ἔννοῶ. Ἡ λέξις ὅμως ροῦχο δὲν σημαίνει, ὡς ἀλλαχοῦ, τὸ φόρεμα, ἀλλὰ εἶναι ἡ «εὐρωπαϊκὴ μαλλίνη τσόχα». Ἀμφιβάλλω καὶ περὶ τοῦ κ ι ρ μ ἔ ζ, ἐκτὸς ἂν δηλοῖ τὸ χρῶμα τῆς τσόχας «κρεμεζί». Ἀριθμὸς 4. Ἄ ν τ ε ρ ί. Κατὰ τὴν ὁρολογίαν τῶν ἡμερῶν μου εἶναι φόρεμα ἀνοικτὸν ἐμπρός, ἀλλὰ τὸ ἐν φύλλον καλύπτει μέρος τοῦ ἄλλου φύλλου. Τοιαῦτα ἔνδυματα (γυναικεῖα) δὲν ἐφόρουν αἱ γυναῖκες ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου, ἀλλὰ μόνον οἱ ἄνδρες. Τὸ ἀντερὶ ἦτο ἀνδρικὸν φόρεμα ἕξ ὑφάσματος βαμβακίνου, ἐφόρεσα δὲ καὶ ἐγὼ τοιοῦτον φόρεμα παις.¹ Ὅτε ἐσπούδαζα εἰς τὸ Γυμνάσιον Θεσσαλονίκης (1886 ἕξ.), ὅλοι σχεδὸν ἐκεῖ οἱ Ἑβραῖοι ἐφόρουν ἀντεριά, τὸ δὲ Σάββατον περιεφέροντο εἰς τοὺς δρόμους ἀργοῦντες καὶ μασῶντες πεφρυγμένους σπόρους κολοκύνθης (πασσατέμπο). Ὅτε πρὸ 30 περίπου ἐτῶν ἐπεσκέφθην τὴν πατρίδα μου ἐν Δυτικῇ Μακεδονίᾳ ἤλθε πρὸς ἐπίσκεψιν καὶ χαιρετισμὸν μου παλαιὸς νεανικὸς φίλος φορῶν ἀντεριά, ὅστις ἐπιδεικνυόμενος καὶ συστρεφόμενος πρὸ ἐμοῦ προεκαλεῖτό με νὰ τὸν προσέξω, διότι ἦτο ὁ τελευταῖος φορῶν τοιαῦτα ἔνδυματα καὶ δὲν ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ τὰ ἐπανίδω πλέον, καὶ δὲν τὰ ἐπανεῖδον ὄντως. Ἀλλὰ κατὰ τὸ προικοσύμφωνον φαίνεται, ὅτι ἦσαν καθημερινὸν ἔνδυμα καὶ διὰ τοῦτο ὑπῆρχον ἐν ἀφθονίᾳ καὶ εἰς διαφόρους ποιότητας. Σ τ α μ π ὄ λ ι εἶναι, νομίζω, τὸ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως. Τὸ ὑφασμα σ ι ἄ μ ἦτο κατὰ τὸν τρόπον τοῦ ἐκ Συρίας (Σιάμ) (πρὸβλ. λαχοῦρι, δαμάσκο κλπ.) ὑφασμένον.

Ἀριθ. 7. Τὸ φουστάνι ἦτο καὶ εἶναι περιφερὲς ἐξωτερικὸν κλειστὸν ἔνδυμα συνολικὸν τοῦ ἄνω σώματος καὶ τοῦ κάτω.

Κ α ρ τ ὄ ν ι εἶναι ἄγνωστόν μοι, ἀλλὰ κοινόν, ὡς φαίνεται, βαμβάκινον ὑφασμα.

Ἀριθ. 8. Τὰ π ρ ο σ λ ο ῦ κ ι α εἶναι περικόρμια τῶν γυναικῶν, κυρίως προωρισμένα νὰ καλύπτωσι τὰ ἐκ κοινοῦ βαμβακεροῦ ὑφάσματος ὑπο-

¹ Ὅρα καὶ Ἀρχαιολ. Ἐφημ. 1932, σελ. 90 σημ. 2.

κάμισα, κατασκευάζονται δὲ διὰ τὰς γυναῖκας ἐκ πολυτελεστέρου ὕλικου καὶ μετὰ δαντελλῶν καὶ κεντημάτων, ἅτε ὁρατὰ συνήθως, ὁσάκις τὸ ἐξωτερικὸν φόρεμα ἔμενεν ἀκούμβωτον ἐμπρὸς ἕνεκα τοῦ γυναικείου στήθους κυρίως. Τὸ ἀντερὸ μάλιστα, ἔχον ἐμπρὸς τὰ δύο διασταυρούμενα φύλλα, ἀρχόμενα ὑπὸ τὰ ὄτα καὶ καταβαίνοντα «σταυρωτά», ὥστε τὸ ἐν νὰ ἐπικάθηται ἐπὶ τοῦ ἐτέρου, κατέλειπον τὸ ἀνώτερον στήθος ἀκάλυπτον καὶ ὁρατὸν τὸ ὑποκάμισον, ἔνδυμα καθημερινὸν ἐκ κοινοῦ πανίου κατασκευαζόμενον καὶ πλυνόμενον συχνά.

Ἄγνοῶ, τί εἶναι τὸ τ α μ χ α ν ἐ ν (;) καὶ τὸ μ π έ τ σ ι κ ο ν , ἂν καὶ ἡ δευτέρα αὐτῆ λέξις μοι εἶναι γνωστή, ὡς ζῶσα ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μου.

Ἄριθ. 9. Λ ι μ π α ν τ έ ς εἶναι περικόρμιον (νώτα καὶ στήθος), ἀνοικτὸν ἐμπρὸς, ἔχον χειρίδας. Τὸ κέντρον τῶν νώτων καὶ αἱ πρόσθιοι δύο πτέρυγες (δεξιὰ καὶ ἀριστερά), αἵτινες δὲν ἐκλείοντο, ἦσαν συνήθως κατακέντητοι διὰ χρυσῶν κλωστῶν, ὡς συμβαίνει πολλάκις καὶ εἰς τοὺς πολυτελεῖς τζουμπέδες. Ὅταν ὁ λιμπαντὲς δὲν ἔχη μανίκια, λέγεται τ σ ι κ έ τ ο καὶ εἶναι συνήθως ἐπίσης χρυσοκέντητος. Τώρα δὲν ζῶσι πλέον ἄνθρωποι γνωρίζοντες καὶ δυνάμενοι νὰ κεντῶσι.

Ἄριθ. 12. β ρ α κ ο ζ ῶ ν ε ς . Ἐν ᾧ τὰ βρακία εὐφήμως λέγονται συντρόφια, αἱ ζῶναι αὐτῶν συντίθενται μὲ τὸ ὄνομα τῆς κυριολεξίας. Ἦσαν κατακέντητοι εἰς τὰ ἄκρα, ἅτινα δενόμενα ἐμπρὸς ἐκρεμῶντο ἔπειτα ἐμπρὸς ἐπὶ σπιθαμὴν τινα.

Ἄριθ. 14, 15. Τὰ β ρ α κ ο π ο κ ά μ ι σ α , ἅτινα θὰ ἐφόρουσαν κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ γάμου ὁ γαμβρὸς καὶ ἡ νύφη, ἦσαν ἐξ ἐκλεκτοῦ τινος ὑφάσματος, ὅπερ ἐλέγετο μ π ο ρ ο υ ν τ ζ ι ο ύ κ (;) = πρῶτης ποιότητος.

Ἄριθ. 16. Τὸ σ ι α λ ἠ δὲν τὸ ἐννοῶ. Πιθανῶς εἶναι μεταξωτόν.

Ἄριθ. 19. Σ ε λ β έ τ α εἶναι ἡ σερβέττα (serviette).

Ἄριθ. 20. ἄ ρ α δ ι κ έ ς = τῆς ἀράδας, καθημερινές, κοινές, ἄνευ πολυτελείας τινός.

Ἄριθ. 24. Τ σ ε β ρ έ ς εἶναι ἐπιμήκης πλατεῖα ταινία (μπάντα) κεντητὴ εἰς τὰς στενάς πλευράς πρὸς περιδείσιν τῆς κεφαλῆς, τοῦ λαιμοῦ, τῆς ὀσφύος, ὁπότε τὰ κεντήματα κρεμώμενα εἶναι ὁρατά.

Ἄριθ. 26. Π ε σ χ ί ρ η = Πεσκίρι. Πάλαι ποτὲ ἦτο βαρὺς λευκὸς κεφαλόδεσμος ἐξ ἐπιμήκους πλατείας ταινίας, ἐν χρήσει κυρίως ὑπὸ τῶν προβεβηκυῶν τὴν ἡλικίαν γυναικῶν. Ἦτο παρόμοιος μὲ (καί)σαρίκι. Ἦ ἐκ πατρὸς μάμμη μου ἐφόρει τοιοῦτον κεφαλόδεσμον, οὗ ἡ μόδα ἦτο ἐν παρόδῳ.

Ἄριθ. 27. Δὲν κατορθῶνω νὰ ἐνθυμηθῶ τί ἦτο ὁ μ α χ ρ α μ ᾶ ς .

Ἄριθ. 30. Κ λ ε ι δ ῶ μ α τ α εἶναι ζώνης αἱ περίτεχνοι, μεγάλοι, συρματεραὶ (filigran) συνήθως, ἐξ ἀργύρου, ἐνίοτε ἐπίχρσοι (μαλαματοκαπνισμένοι) πόρπαι.

Ἄριθ. 30. Π λ ά κ ε ς ἄ σ η μ έ ν ι ε ς . Δὲν ἐννοῶ τὸ κόσμημα. Δια-

κοσμητικῶς μετεχειρίζοντο τοκάδες, στρογγύλας, ἀργυρᾶς πλάκας, ἐνειρομένας ἐν σειρᾷ εἰς λωρίον καὶ κοσμούσας συνήθως τὸ στῆθος, ἀλλὰ νομίζω ὅτι εἶναι ὑπερβολικὴ ἢ διὰ ρουβινίων, καὶ μάλιστα χονδρῶν, διακόσμησης. Νεώτερον ἐφόρου εἰς τὸ στῆθος σειρὰς φλωρίων, μεγάλων παλαιότερων χρυσῶν νομισμάτων διαφόρων κρατῶν.

Ἀριθ. 33. Τὸ κοινὸν στρώμα εἶναι ἐκ λινοῦ κοινοτάτου ὑφάσματος, ἐξ οὗ γίνονται καὶ οἱ συνήθεις σάκκοι. Ἐπληροῦντο συνήθως δι' ἀχύρου ἢ χόρτου. Ἄν τὸ ὑφασμα ἦτο βαμβακερὸν καὶ πεπληρωμένον διὰ βάμβακος, ἦτο τοῦτο σελτές.

Ἀριθ. 34. Πάπλωμα = τὸ ἐφάπλωμα. Γίνεται ἐκ διπλουμένου ὑφάσματος, περιέχοντος βάμβακα εἰς κανονικὸν μικρότερον ἢ ὁ σελτές πάχος, διατηρούμενον εἰς τὸ ἀρχικὸν πάχος του διὰ διασταυρουμένων διαμπερῶν ραφῶν ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον.

Ἀριθ. 35. Βελέντζες. Ἡ βελέντσα (Valencia), ἀλλαχοῦ λέγεται γιάμπολη (Ἰγάμπολις - πρὸβλ. λαχοῦρι, δαμάσκο, σταμπόλι, σιάμ κλπ.) εἶναι μαλλίνη χονδρὴ, ὑφαινομένη κατ' οἶκον εἰς στενὰς λωρίδας συρραπτομένης ἔπειτα, διὰ νὰ ἀποτελέσουν νυκτερινὸν σκέπασμα θερμὸν χειμέριον. Τὸ ὄνομα ἔρχεται ἐκ τοῦ τόπου τῆς παλαιᾶς ποτε κατασκευῆς των. Βαμβακερά τινα λεπτά ὑφάσματα σήμερον λέγονται τσίτι-τσίτια ἐκ τοῦ ἐπ' αὐτῶν ἐντύπου ποτὲ city, δηλοῦντος τὴν λονδίνιον προέλευσίν των.

Ἀριθ. 36. Κηλήμι εἶναι, νομίζω, τουρκικὸν ὄνομα τῶν ποικίλων ταπήτων, οἵτινες ὑφαίνονται πολύχρωμοι κατ' οἶκον εἰς ἑλληνικὰς ἐπαρχίας μὲ στημόνι βαμβακερὸν καὶ ὑφάδια μάλλινα.

Ἀριθ. 37. Μπασμαῖς εἶναι κοινόν, σχετικῶς χονδρὸν, βαμβακερὸν ὑφασμα, δι' οὗ ἔκαμνον καὶ ἀντεριά.

Ἀριθ. 38. Λεγκέρια εἶναι πινάκια (πιάττα) χαλκᾶ, γανωμένα, ἐπιτραπέζια.

Ἀριθ. 39. Ἀπλάδες = πιατέλες ὁμοίας κατασκευῆς. Ζῆ καὶ σήμερον ἡ λέξις πανταχοῦ τοῦ βορρᾶ.

Ἀριθ. 40. Λεγένι = λεκάνη. Τοῦτο ἔφερε καὶ «καπάκι» διὰ τὸ κεντρικὸν κοῖλον μέρος τῆς λεκάνης. Τὸ ἔλασμα τοῦ καπακίου ἀνυψοῦτο ἀπὸ τῆς περιφερείας πρὸς τὸ κέντρον καὶ ἦτο διάτρητον' ἐν δὲ τῷ κέντρῳ ἔφερεν ἐπίσης διάτρητον ἀνοικτὴν θέσιν μὲ περιχέλωμα διὰ τὸν σάπωνα. Τὸ διάτρητον κάλυμμα τῆς λεκάνης ὀνομάζεται ἐδῶ καφάσι (τουρκ.). Ἐν χρήσει μετὰ τοῦ λεγενοῦ ἦτο τὸ ἰμπρίκι (τουρκ.) = ὑδροχόη (μεγέθους οἰνοχόης), ἔχουσα κοιλίαν καὶ λαιμὸν καὶ στόμιον' ἐκ τοῦ ὤμου της ἐκφύεται σωλὴν στενὸς ἀνιῶν ἀλλὰ καμπυλούμενος πρὸς τὰ ἔξω, ὥστε, ὅτε ἔκλινε πρὸς ἐκεῖ τὸ ὄλον ἰμπρίκι, ἐχύνετο ἐκ τῆς προχοῆς τοῦ σωληνοειδοῦς στομίου τὸ ὕδωρ. Τὸ λεγένι διὰ τῆς ἀριστερᾶς καὶ τὸ ἰμπρίκι διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς προσεκομίζοντο ὑπὸ τινος συνήθως γυναικὸς ἢ νέας πρὸ τοῦ γεύμα-

τος ἔμπροσθεν ἑκάστου δαιτυμόνος, ὅστις λαμβάνων τὸν σάπωνα ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ καπακίου τῆς προκειμένης λεκάνης, δηλ. ἀπὸ τὴν θέσιν μὲ περιχέλωμα, ἐν ἣ ἦτο ὁ σάπων, ἔπλυνεν ἐπὶ τοῦ καφασίου τὰς χεῖράς του διὰ τοῦ ὕδατος, ὅπερ ἔχυνε τῇ δεξιᾷ διὰ τοῦ καμπύλου σωλήνος ἢ κομίσασα τὴν λεκάνην. Τὸ ἀπόπλυμα ἐχύνετο ἐπὶ τοῦ διατηρήτου καφασίου καὶ ἐξηφανίζετο ὑπ' αὐτὸ ἐν τῇ λεκάνῃ. Εἰς τὸν ἀριστερὸν βραχίονα τοῦ ὑπηρετοῦντος ἐκρέματο τὸ προσόψιον (πετσέτα), δι' οὗ ἀπεμάσσετο (ἐσκουπίζετο) ὁ πλυθεὶς.

Ἀριθ. 43. Λιβάδι τῆς πιγιοβᾶς (:). Ὁ πενθερὸς θὰ εἶχε πλείονα λιβάδια καὶ ὀρίζεται ποῖον λιβάδι δίδει. Τὸ ὄνομα ἢ εἶναι τοποθεσίας ὄνομα ἢ δηλοῦται διὰ τοῦ ὀνόματος γυναικὸς τινος, κατόχου πρότερον τοῦ λιβαδίου. Ἐπειδὴ συνηθίζετο ἄλλοτε νὰ λέγηται ἢ σύζυγος τοῦ Γιάννη ὄχι Γιάννενα ἢ Γιάννινα ἀλλὰ Γιαννοβιά καὶ ὁμοίως Γεωργοβιά, Μαρκοβιά. (ἀλλ' ὄχι Ἀντωνοβιά, Δημητροβιά). Ἡ κατάληξις σλαβική. Δηλοῦται ἢ σύζυγος: Πείου τινός.

Ἀριθ. 44. Ἀμπέλι ἢ φυτειά. Εἶχε λοιπὸν καὶ πλείονα ἀμπέλια, διὸ δηλοῖ, ὅτι δίδει ἐκεῖνο, ὅπερ ἦτο φυτειά = νεόφυτον ἀμπέλι.

Ὁ ἐπίλογος τοῦ προικοσυμφώνου « Ταῦτα οὗν πάντα » κλπ. εἶναι ἰδιόχειρος γραφὴ τοῦ ὑπογράφοντος πατρὸς Δημ. Χατζηκωνσταντίνου, ἣτις διαφέρει ἀπὸ τῆς τοῦ λοιποῦ σώματος τοῦ προικοσυμφώνου. Ὁ Χατζηκωνσταντίνου ἦτο γραμματικὸς ποτε τοῦ Μουχτὰρ πασᾶ.¹ Ἐτηρήθη ἢ ὀρθογραφία τοῦ ἐγγράφου.

Α. Δ. ΚΕΡΑΜΟΠΟΥΛΛΟΣ

¹ Ἡπειρωτ. Χρονικά τόμ. 13 (1938) σ. 37.